

Василь ЯГУПОВ,

orcid.org/0000-0002-8956-3170

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
(Київ, Україна) yagupow1957@gmail.com*

Ксенія ЄРГІДЗЕЙ,

orcid.org/0000-0003-4634-133X

*здобувач, начальник науково-дослідної лабораторії
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
(Київ, Україна) ergidzey@ukr.net*

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЛІЦЕЇСТІВ ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ВІЙСЬКОВОГО ПРОФІЛЮ

Статтю присвячено визначенню сутності та змісту військово-професійної орієнтації ліцеїстів у сучасний період розвитку країни. Проаналізовано дослідженість проблеми в сучасній педагогічній науці. Обґрунтовано сутність орієнтації особистості. Представлена структура військово-професійної орієнтації ліцеїстів, яка відображає їхню професійну спрямованість як суцільного суб'єкта (особистості) і включає потреби, цілі, мотиви, в тому числі світогляд, переконання, ідеали, схильності, інтереси, настанови, а також перспективи, прагнення й активне ставлення до обраного фаху – військового. Систематизовані особистісні якості вихованців військового ліцею, які представлені у вигляді їх розподілу по групах. Проаналізовано вплив на процес формування соціально-педагогічних чинників (які поділяються на зовнішні, внутрішні та специфічні), що мають істотне значення для вибору юнаком подальшої військової професії. Розглянуто поняття «готовність до військової служби» та обґрунтовано процес досягнення цієї готовності. Проаналізована підготовленість юнака до військової служби як об'єктивна сторона готовності суб'єкта до військово-професійної діяльності, яка являє собою процес накопичення первинного військового досвіду, що необхідний для успішного здійснення цієї діяльності й виражається в певних професійно важливих аспектах виховання, та суб'єктивна сторона готовності вихованців ліцею до військово-професійної діяльності, яка проявляється в їхньому ставленні до даного виду діяльності та виступає як їхня внутрішня готовність до цього типу роботи. Розглянуті вимоги до військовослужбовців Збройних Сил України, які необхідні вихованцям військового ліцею у процесі формування в них військово-професійної спрямованості, а саме загальні й спеціальні навички та вміння, зокрема начальні; високий рівень фізичної розвиненості; хороши стан здоров'я; навички та вміння колективної та спільної діяльності. У статті з'ясовано основні властивості світогляду вихованців ліцею. Обґрунтовані основні властивості світогляду вихованців військового ліцею. З'ясовано, що для військово-професійної орієнтації ліцеїстів істотне значення має виховання стійких і значних для них військово-професійних інтересів.

Ключові слова: *військово-професійна орієнтація, військовий ліцей, готовність до військової служби, світогляд, вихованець.*

Vasyl YAGUPOV,

orcid.org/0000-0002-8956-3170

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Chair of Physical Education, Special Physical Training and Sports
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy
(Kyiv, Ukraine) yagupow1957@gmail.com*

Kseniia YERHIDZEI,

orcid.org/0000-0003-4634-133X

*Applicant, Head of Research Laboratory
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy
(Kyiv, Ukraine) ergidzey@ukr.net*

ESSENCE AND CONTENT OF MILITARY OCCUPATIONAL ORIENTATION OF SPECIALIZED AVERAGE PROFESSIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

The article is devoted determination of essence and content of military-vocational orientation of high school students in the modern period of development of the country. Analyzed research into the problems in modern pedagogical

science. The essence of the orientation of the individual. The structure of the military-vocational orientation of high school students, which reflect their professional orientation as an integrated subject (personality) and includes needs, goals, motives, including the worldview, beliefs, ideals, tendencies, interests, attitudes, and perspectives, the willingness and active attitude to their chosen profession – the military. Systematic personal qualities of students of the military Lyceum, which are presented in the form of their distribution by groups. Analyzed the influence on the formation of socio-pedagogical factors (which are divided into external, internal and specific), which are essential for selecting young men for further military profession. Considers the concept of "readiness for military service" and substantiated the process of achieving this readiness. Analyzed the willingness of young men to military service as the objective side of the subject's readiness for military-professional activity, which is the process of primary accumulation of military experience, which is necessary for the successful implementation of this activity and is expressed in certain professionally important qualities of the pupil and the subjective side of readiness of the pupils of the Lyceum to the military profession, which is evident in their attitude to this activity and acts as their internal readiness to this type of work. The article is devoted to the Armed Forces of Ukraine, which are necessary for the students of the military Lyceum in the process of formation of military-vocational orientation, namely General and special skills, particularly educational; high level of physical development; good health; skills, and the ability of collective and collaborative activities. The article determines the main properties of the Outlook of pupils of the Lyceum. Justified the basic properties of the Outlook of the students of the military Lyceum. It is found that for the military-professional orientation of high school students is essential to the education of sustainable and significant military and professional interests.

Key words: military-professional orientation, military high school, readiness for military service, philosophy, alumnus.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства дедалі гостріше постає проблема підготовки юнаків до захисту своєї держави, формування їх готовності до служби в Збройних силах (далі – ЗС) України. Реформування армії, поступовий перехід на комплектування військовослужбовцями за контрактом висувають нові вимоги до змісту і форм підготовки молоді до захисту Батьківщини. Центром такої підготовки натеper стали навчальні заклади, зокрема заклади спеціалізованої середньої освіти військового профілю (військові ліцеї та ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою), а головним результатом їх функціонування має бути військово-професійна орієнтація вихованця до продовження професійної освіти у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ), а згодом – служби в ЗС України, до захисту Вітчизни.

Аналіз досліджень. Аналіз змісту наукових робіт, присвячених проблемі формування військово-професійної орієнтації молоді, показав, що, незважаючи на досить солідну її розробленість, у сучасних умовах немає однозначного тлумачення і теоретичного обґрунтування сутності та змісту військово-професійної орієнтації молоді, професійна підготовка яких передбачає в подальшому їхню службу в ЗС України.

У ході проведеного дослідження було встановлено, що проблема професійної орієнтації як психолого-педагогічне явище розглядається в роботах Г. Бесарабчука, Л. Божович, М. Гончарова, О. Ковальова, Н. Кузьміної, О. Леонтєва, М. Нецадима, А. Петровського, К. Платонова та ін. Проблемним питанням військово-професійної орієнтації вихованців присвячені праці Б. Ананьєва, О. Барабанщикова, М. Д'яченка, М. Зубалія, Г. Ковалю, К. Лемківського, О. Литвина, В. Ягупова, В. Ядова та ін.

У педагогічному аспекті проблема спрямованості особистості досліджується А. Алексюком, А. Дьомінім, А. Денисенком, М. Тимчином, Л. Чупрій, а її професійно орієнтаційний аспект – В. Алфімовою, І. Берестецькою, В. Бобровим, Г. Воликом, Г. Хмельницькою та ін. Процеси професійної орієнтації юнаків на військову службу досліджують О. Гончаренко, В. Івашковський, А. Назарчук, О. Пашкова, І. Семененко. Проблему визначення поняття «професійна орієнтація» та «військово-професійна орієнтація» розв'язували Б. Ананьєв, О. Барабанщиков, А. Караян, О. Литвин, М. Нецадим, К. Платонов, Ю. Сулімова, С. Рубинштейн, В. Хмельно, В. Ягупов. Разом із тим в умовах реформування та модернізації всієї системи військової освіти і військової структури українського суспільства на сучасному етапі педагогічних, психологічних і філософських обґрунтувань даного явища недостатньо.

На основі викладеного можна сформулювати **мету статті**, яка полягає у визначенні сутності та змісту військово-професійної орієнтації ліцеїстів закладів спеціалізованої середньої освіти військового профілю як головного компонента психологічної готовності юнака до продовження військово-професійної освіти, захисту Вітчизни, до служби в лавах ЗС України.

Виклад основного матеріалу. Безпосередньо наше дослідження спиралося на обґрунтування сутності професійної орієнтації особистості, дане О. Барабанщиковим і В. Ягуповим та іншими військовими педагогами. В їхніх дослідженнях професійна орієнтація особистості визначається як система стійких ставлень особистості, в основу яких покладені ставлення та мотивація до майбутньої професії, життєві цілі, погляди, переконання, ідеали, світогляд юнаків у цілому (Барабанщиков, 1988; Ягупов, 2008).

Водночас під час аналізу професійної орієнтації вихованців військових ліцеїв необхідно, на думку деяких дослідників, систематизувати їхні особистісні якості, які можуть бути представлені у вигляді їх розподілу по групах. При цьому до першої групи необхідно віднести інтегральні якості вихованців, які характеризують їхню особистість у цілому як єдину систему. Цими якостями виступають людяність, комунікабельність, працьовитість, чуйність, доброта, творча активність і, що найголовніше, соціальна суб'єктність, що є надійною підвалиною формування в перспективі їхньої військово-професійної суб'єктності (Ягупов, 2013).

До другої групи можна віднести якості, що утворюють спрямованість особистості юнаків військових ліцеїв. Як показує дослідження, основними складниками цієї групи є такі:

суспільно-громадянські якості, що включають різні сторони їх ставлення самого себе як до громадянина України, до політики української держави, макросоціальних груп, громадських і політичних організацій тощо;

соціально-культурні якості, що виражають громадянську позицію, ставлення до військової служби, до сім'ї, до трудової діяльності та ін.;

моральних якості, які визначають основну життєву моральну позицію вихованців, їх ставлення до цінностей українського суспільства тощо.

У третю групу об'єднані якості, що утворюють потенціал особистості, зокрема такі:

якості, що соціально розвиваються – задатки, схильності, здібності тощо;

якості, що набуваються: різні уявлення, знання, навички, вміння, навчальна, інформаційна культура (Барабанщиков, 1988).

Дослідження військово-професійної орієнтації вихованців військових ліцеїв вимагає всебічного вивчення, різних аспектів їхньої діяльності: навчально-пізнавальної, суспільної, службової, а також ступеня фізичної підготовленості, що багато в чому сприяє формуванню їхньої готовності до навчальної діяльності у ВВНЗ.

Військово-професійна орієнтація, як і професійна орієнтація в цілому, виявляється, на думку О. Кокуна, В. Стасюка, В. Ягупова, через ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і суб'єктний компоненти ліцеїстів (рис. 1).

Таким чином, структура військово-професійної орієнтації ліцеїстів відображає структуру загальної орієнтації – їхньої професійної спрямованості як суцільного суб'єкта (особистості) і включає потреби, цілі, мотиви, в тому числі світогляд, переконання, ідеали, схильності, інтереси, наста-

нови, а також перспективи, прагнення й активне ставлення до обраного фаху – військового.

Для обґрунтування сутності військово-професійної орієнтації вихованців військового ліцею необхідно проаналізувати соціально-педагогічні чинники, які впливають на процес її формування та мають істотне значення для вибору ліцеїстом подальшої військової професії.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що в основі чинників зовнішнього середовища лежать суспільні відносини, які визначаються рівнем розвиненості продуктивних сил і виробничих відносин, характером економічної і типом політичної системи. Їхній вплив визначається наявністю та функціонуванням різних соціальних інститутів суспільства – сім'ї, системи освіти, культури, релігії, економіки, політики, військової служби та ін., які безпосередньо впливають на вибір професії. У системі зовнішніх чинників, що впливають на формування військово-професійної орієнтації ліцеїстів, доцільно виділити дві основні групи чинників: загальні та специфічні (Почуева, 1991).

До загальних чинників, зокрема, можна віднести такі:

– економічну ситуацію в країні, яка багато в чому визначає професійну структуру та потреби суспільства в представниках тих чи інших конкретних військових професій;

– характер соціальних відносин у суспільстві, тобто відносини між соціальними групами (в тому числі професійними), цивільними й військовими;

– стан суспільної свідомості, що визначає характер і ступінь впливу на молодь громадської думки, засобів масової інформації та виражається у переважанні орієнтацій на певні соціальні та особистісні цінності, норми моралі, традиції та мотиваційні настанови, що впливають, у кінцевому підсумку, на можливість вибору в подальшому професії офіцера;

– зовнішньополітична ситуація в навколишньому світі, а також військовий конфлікт на території своєї держави.

Специфічні чинники безпосередньо пов'язані між собою і також істотно впливають на характер і вид військово-професійної діяльності, що вибирається вихованцями військових ліцеїв. Умовно їх можна розділити на дві групи:

основні: характер, зміст, організація, оплата й умови військової праці, а також наявність певних соціальних пільг у військовослужбовців;

побічні: найближче соціальне оточення (тобто сім'я, шкільний колектив, родичі, друзі, сусіди); громадські організації; зміст шкільного вихо-

вання; матеріально-побутові умови проживання; місце проживання; наявність або відсутність військово-патріотичного виховання тощо.

У ході проведеного аналізу наукових джерел також було виявлено наявність індивідуальних чинників, що істотно впливають на вибір професії офіцера ліцеїстами та включають такі:

- соціально-демографічні характеристики індивіда (стать, вік, сімейний і соціальний стан);
- соціально-психологічні настанови, ціннісні орієнтації, знання, навички та вміння, схильності до військово-професійної діяльності, а також психофізіологічні особливості людини, стан її здоров'я тощо (Почуєва, 1991: 12–19).

Розгляд вищевикладеного дає нам змогу з'ясувати, що процес військово-професійної орієнтації особистості завжди був трудомістким

і багатофакторним багатокомпонентним явищем – індивідуальним, соціальним, економічним та ін. Більш того, в ситуації, що склалася сьогодні у сфері формування військово-професійної спрямованості ліцеїстів в Україні, набагато важливіше не просто відстежувати зміст самого процесу, а мати чітке уявлення про стан військово-професійної спрямованості вихованців військових ліцеїв передусім для того, щоб на основі об'єктивних даних мати можливість здійснювати цілеспрямований виховний вплив для досягнення стійкого рівня військово-професійної орієнтації юнаків.

Аналіз та систематизація наукових джерел із проблеми дослідження процесу військово-професійної орієнтації юнаків показує, що необхідно насамперед розглянути таке поняття, як

Рис. 1. Військово-професійна орієнтація ліцеїстів

«готовність до військової служби», та обґрунтувати процес досягнення цієї готовності.

Задля інтерпретації даного поняття в дослідженні використовується концепція, в основу якої покладена відома теорія диспозицій особистості, розроблена В. Ядовим. У цьому плані концепція виходить з того, що готовність за своєю сутністю є певним соціальним і психологічним станом суб'єкта, зумовленим його підготовленістю та схильністю до того чи іншого виду діяльності. До того ж підготовленість розглядається як об'єктивний бік готовності, а схильність – як її суб'єктивний аспект (Ядов, 1987: 120).

Отже, підготовленість до військової служби юнаків як об'єктивна сторона їхньої готовності до військово-професійної діяльності являє собою складний і водночас суперечливий педагогічний процес накопичення соціально-психологічного та навчального досвіду, що необхідний для успішного здійснення цієї діяльності й виражається в певних їхніх професійно-важливих якостях.

Результати аналізу наукової літератури, указів, постанов, наказів, інструкцій і положень, які визначають вимоги до військовослужбовців ЗС України, свідчить про те, що до професійно важливих якостей, які необхідні вихованцям військового ліцею у процесі формування в них військово-професійної спрямованості, відносяться такі:

- загальні й спеціальні навички та вміння, зокрема начальні;
- високий рівень фізичної розвиненості;
- хороший стан здоров'я;
- навички та вміння колективної та спільної діяльності тощо.

Суб'єктивна сторона готовності вихованців ліцею до набуття військового фаху проявляється в їхньому позитивному ставленні до військово-професійної діяльності та виступає як їхня внутрішня готовність до неї. Готовність до професійної діяльності виникає за умови усвідомлення ліцеїстом вибраної військової професії для себе і для свого професійного майбутнього, а також усвідомлення її умов і характеру, рівня своєї навчальної та суб'єктної підготовленості до неї. На практиці готовність до військово-професійної діяльності проявляється через наявність у вихованців відповідних цінностей, мотивації, потреб, інтересів, переконань і фіксується в кінцевому підсумку у вигляді соціально-психологічної настанови і в ціннісних орієнтаціях на військово-професійну діяльність (Ядов, 1987), у нашому випадку – на вибір і здійснення подальшої військової служби в ЗС як офіцера.

З метою подальшого аналізу поняття «готовність до військової служби» необхідно розкласти його на дві основні складові частини:

по-перше, на психологічну схильність юнаків до військової служби;

по-друге, соціальну, моральну, навчальну та первинну військово-професійну підготовленість вихованця ліцею до військово-професійної діяльності в лавах ЗС як офіцера.

Зміст військово-професійної спрямованості розкривається через систему цінностей, настанов і мотивації юнаків до військово-професійної діяльності та становлення її справжнім суб'єктом (Ягупов, 2016). У ній можна виділити такі складники:

1) соціально-психологічну підготовленість як сукупність загальних і спеціальних знань, навичок і вмінь, що залежить від соціального досвіду (досвіду, наприклад, трудової діяльності), тобто становлення справжнім соціальним суб'єктом в українському суспільстві;

2) первинну військову – визначається рівнем і змістом його загальної військової підготовки і виражається в конкретних військових навичках і вміннях, сформованості основ військового етикету;

3) фізичну – включає стан здоров'я, загальний фізичний розвиток юнака та спеціальну фізичну підготовленість, необхідну для успішного виконання завдань, визначених офіцерською службою, виконання інших спеціальних завдань.

Під час розгляду педагогічної категорії «схильність вихованців ліцею до військової служби» в даному випадку доцільно виділити такі її аспекти:

військово-професійну схильність, що визначається намірами та планами вихованців військових ліцеїв щодо майбутньої військової служби в лавах ЗС України як військового професіонала;

соціальну – характеризує передусім систему соціальних ціннісних орієнтацій вихованця як особистості та соціального суб'єкта; ціннісні орієнтації цікавлять нас, оскільки вони визначають зміст і стійкість мотивів, що зумовлюють ставлення юнаків до свого військово-професійного буття в перспективі;

психологічну – проявляється в наявності сукупності прагнень та очікувань ліцеїста щодо змісту, умов, оплати та характеру його подальшої військової служби згідно з індивідуально-психічними проявами, схильностями тощо.

Отже, у змістовому плані дане поняття як психолого-педагогічне явище можна представити таким чином: готовність вихованця ліцею до вибору військового фаху, що зумовлено його

схильністю та підготовленістю до свідомого вибору військового фаху.

В. Ягупов розуміє «готовність до військової служби» як систему особистісних якостей і станів, завдяки яким особистість має здатність ефективно виконувати цивільні та конституційні обов'язки щодо захисту своєї рідної країни. На його думку, готовність до служби в ЗС характеризується відповідальністю щодо військового обов'язку і включає прояв фізичних, військово-технічних, морально-психічних, ідейно-політичних рис особистості захисника Вітчизни (Ягупов, 2004).

В. Івашковський визначає готовність до військової служби як складне системне утворення, що включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий і поведінково-діяльнісний компоненти, які у своєму розвитку зумовлюються специфікою суспільно-історичних впливів, індивідуально-ціннісними особливостями юнаків, характером організації навчально-виховного процесу (Івашковський, 1994: 13–14), а Г. Бесарабчук – як інтегральну властивість, яка включає соціально-психологічну (системі потреб і мотивів, що спонукають до діяльності), загальну військово-професійну (система знань, навичок, умінь, рівень розвитку психічних процесів) та емоційно-вольову (самоконтроль та саморегуляція) компоненти (Бесарабчук, 2014: 126–135). У цьому переліку відсутній найголовніший компонент – суб'єктний, тобто свідомий вибір юнаком військової професії та стійке намагання стати військовим.

Формування готовності юнаків до військової служби можливе за умови виховання позитивного ставлення до військово-професійної діяльності з урахуванням їхніх переконань, бажань, ідеалів, інтересів і настанов соціального середовища, тобто популярність військової професії в українському суспільстві.

Таким чином, військово-професійна орієнтація ліцеїстів характеризується як їхня складна, інтегральна соціально-психологічна властивість як соціального суб'єкта, що сформована шляхом створення певних педагогічних умов у системі середньої освіти, у процесі підготовки у військовому ліцеї, спрямована на набуття військового фаху, із властивими їм певними інтересами, цілями, переконаннями, цінностями щодо військової служби в лавах ЗС України. Вона характеризується прагненням реалізувати себе у військово-професійній діяльності й зумовлена об'єктивними та суб'єктивними чинниками навколишнього середовища.

Педагогічний аналіз наукових робіт О. Барбанщикова, М. Дяченка, М. Нецадима, М. Феденка показує, що наступним провідним структурним компонентом військово-професійної орієнтації та одночасно провідним мотивом діяльності вихованців ліцею як майбутніх офіцерів виступає їхній світогляд. Результати досліджень показують, що формування професійного світогляду в юнаків є основою виховання свідомого вибору військового фаху. Основними властивостями світогляду вихованців ліцею є його цілісність, переконаність, стійкість, міцність, чітка спрямованість на певні цінності, його зв'язок із вчинками, діяльністю та поведінкою. Цілісність світогляду визначається міцністю відповідних поглядів і переконань, коли погляди і переконання з певних питань узгоджуються між собою і складають єдину систему думок. Під формуванням переконаності в даному випадку слід розуміти виховання обґрунтованої віри вихованців у корисність набутих у військовому ліцеї знань, сформованих поглядів, які становлять підвалини повсякденного життя, учіння та служби.

Для військово-професійної орієнтації вихованців військових ліцеїв істотне значення має виховання стійких і значних для них військово-професійних інтересів. Попри всю важливість різних інтересів для ліцеїстів провідними мають бути ті, які визначають характер їхньої військово-професійної діяльності, тобто військово-професійні інтереси. Практика показує, що саме вони в подальшому переростають у схильність до військово-професійної діяльності, сприяють розвитку внутрішнього прагнення займатись нею (Барбанщиков, 1988).

Важливу роль у змісті військово-професійної орієнтації вихованців також має їхня професійна перспектива як уявлення бажаного, привабливого, життєво-важливого професійного майбутнього – досягнення успіху в навчальній діяльності, позаконкурсний вступ до ВВНЗ, отримання офіцерського звання та командної посади, просування по службі, позитивний імідж військового в українському суспільстві.

Висновки. У ході проведеного дослідження було встановлено, що професійна орієнтація, що характеризує вихованця як майбутнього офіцера, проявляється у його сумлінній навчальній діяльності із засвоєння первинних загально-військових знань, умінь і навичок. Усі аспекти військово-професійної спрямованості вихованців виступають у взаємозв'язку та зумовлюють один одного. Військово-професійна орієнтація

ліцеїстів є результатом педагогічного впливу і взаємодії, стійким станом особистості, заснованим на державно-патріотичному світогляді, внутрішньо узгодженій, стійкій системі усвідомлених потреб, спонукань, цілей і мотивів, що зумовлені його схильністю й підготовленістю до оволодіння військовою професією, вдосконалення в ній та усвідомленого виконання вимог військової служби як пріоритетного виду життєдіяльності, заснованого на виконанні професійно важливих завдань.

Зміст військово-професійної орієнтації у вихованців військового ліцею може розглядатися:

як процес формування військово-професійних потреб, інтересів і мотивації суб'єкта військово-професійного самовизначення;

як процес виявлення і розкриття професійної активності ліцеїста, що проявляється у виборі професії офіцера;

як результат педагогічної взаємодії військово-соціального та навчального середовища й особистості вихованців, впливу системи зовнішніх соціальних інститутів та умов соціального середовища на вибір ліцеїстами військової професії.

Під час оцінювання та прогнозування рівня військово-професійної спрямованості вихованців одним із найважливіших є питання про внутрішні джерела активності юнаків, тобто їхні мотиви, цінності, потреби, інтереси, цілі, ідеали, які безпосередньо визначають їхню поведінку та ставлення до вибору військового фаху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабанщиков А. В., Давидов В. П., Феденко Н. Ф. Основы военной психологии и педагогики. Москва, 1988. С. 210–266.
2. Бесарабчук Г. В. Методологічні основи формування готовності учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою до служби в армії засобами фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету*. 2014. Вип. 7. С. 126–135.
3. Івашковський В. В. Допризовна підготовка юнаків на сучасному етапі розбудови України. Київ : ЦТДЮК, 1994. С. 13–16.
4. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра пед. наук ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2004.
5. Почуева В. В. Педагогические условия совершенствования профессионального воспитания курсантов инженерных вузов : дисс. ... канд. пед. наук. Харьков, 1991. С. 12–19.
6. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник. Київ, 2004. 656 с.
7. Ягупов В. В. Педагогіка : підручник. Київ, 2002. 560 с.
8. Ягупов В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання* : монографія. Житомир, 2016. С. 223–233.
9. Ягупов В. В. Суб'єктно-діяльнісний підхід як ефективна методологічна основа формування готовності військового керівника до управлінської діяльності. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків, 2008. Вип. 17 (21). С. 101–111.
10. Ягупов В. В. Формирование и развитие профессиональной субъектности офицеров. *Известия Российской академии образования*. 2013. № 1. С. 74–83.
11. Ядов В. А. Социологические исследования: методология, программа, методы. Москва, 1987. С. 120–152.

REFERENCES

1. Barabanshchikov A. V., Davidov V. P., Fedenko N. F. *Osnovy voyennoy psikhologii i pedagogiki* [Fundamentals of military psychology and pedagogy]. Moskva, 1988. P. 210-266 [in Russian].
2. Besarabchuk H. V. *Metodolohichni osnovy formuvannya hotovnosti uchniv litseyiv z posylenoyu viys'kovofizychnoyu pidhotovkoyu do sluzhby v armiyi zasobamy fizychnoyi kul'tury* [Methodological bases of formation of readiness of students of lyceums with the increased military-physical preparation for service in the army by means of physical culture]. *Visnyk Kamyans'koho natsional'noho universytetu*. Vyp. 7, 2014, P. 126-135 [in Ukraine].
3. Ivashkovskyy V. V. *Dopryzovna pidhotovka yunakiv na suchasnomu etapi rozbudovy Ukrayiny* [Pre-war training of young men at the present stage of Ukraine's development]. Kyiv, TSTDYUK, 1994. P. 13-16 [in Ukraine].
4. Neshchadym M. I. *Viys'kova osvita Ukrayiny: istoriya, teoriya, metodolohiya, praktyka* [Military education of Ukraine: history, theory, methodology, practice] Dys... d-ra ped. nauk. Instytut pedahohiky i psykholohiyi profesiynoyi osvity APN Ukrayiny. Kyiv, 2004 [in Ukraine].
5. Pochuyeva V. V. *Pedagogicheskiye usloviya sovershenstvovaniya professional'nogo vospitaniya kursantov inzhenernykh vuzov* [Pedagogical conditions for improving the professional education of cadets of engineering universities] Dis. kand. ped. nauk. Khar'kov, 1991. P. 12-19 [in Ukraine].
6. Yahupov V. V. *Viys'kova psykholohiya* [Military Psychology]. Pidruchnyk. Kyiv, 2004. 656 p [in Ukraine].
7. Yahupov V. V. *Pedahohika* [Pedagogy]. Pidruchnyk. Kyiv, 2002. 560 p [in Ukraine].
8. Yahupov V. V. *Profesiyina sub'yektnist', sub'yekt viys'kovo-profesiynoi diyal'nosti yak intehral'nyy rezul'tat profesiynoi pidhotovky ofitseriv* [Professional subjectivity, subject of military-professional activity as an integral result of professional training of officers]. *Teoriya i praktyka profesiynoi maysternosti v umovakh tsilozhyt'tyevoho navchannya*. Monohrafiya. Zhytomyr, 2016. P. 223-233 [in Ukraine].

9. Yahupov V. V. Sub'yektno-diyal'nisnyy pidkhid yak efektyvna metodolohichna osnova formuvannya hotovnosti viys'kovoho kerivnyka do upravlins'koyi diyal'nosti [Subject-activity approach as an effective methodological basis for formation of military leader's readiness for management activity]. Problemy ta perspektyvy formuvannya national'noyi humanitarno-tekhnichnoyi elity. Vyp. 17 (21). Kharkiv, 2008. P. 101-111 [in Ukraine].

10. Yagupov V. V. Formirovaniye i razvitiye professional'noy sub'yektnosti ofitserov [Formation and development of professional subjectivity of officers]. Izvestiya Rossiyskoy akademii obrazovaniya. № 1. 2013. P. 74-83 [in Russian].

11. Yadov V. A. Sotsiologicheskiye issledovaniya: metodologiya, programma, metody [Sociological research: methodology, program, methods]. Moskva, 1987. P. 120-152 [in Russian].